№ 273 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 11 1902 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 11 № 273

ԵՐԵՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի եւ տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

(31-Դ ՏԱՐԻ)

ԱՌԱՋԻԿԱՅ 1903 ԹՒԱԿԱՆԻՆ

«ՄՇԱԿԸ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՎՈՒՄ Է ՆՈՅՆ ՊՐՕԳՐԱՄՈՎ ԵՒ ՆՈՅՆ ՈՒՂՂՈՒԹԵԱՄԲ

ամեն օր, բացի տօներին յաջորդող օրերից։

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 րուբլի է, տասն եւ մէկ ամսվանը նոյնպէս 10 ր., տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն եւ 8 ամսվանը՝ 8 ր., եօթ եւ վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր., երկու ամսվանը՝ 2 ր. եւ մի ամսվանը՝ 1 րուբլի։

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. Ամերիկայի բաժանորդները պէտք է վճարեն տարեկան 6 դոլլար. Եւրոպայի բաժանորդները՝ 30 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 րուբլի։

«Մշակին» գրվել կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Բազարնայա եւ Բարօնսկայա փողոցների անկիւնը), իսկ ԲԱԳՒՈՒՄ—Ն. Դուլթեանի մօտ։

Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար եւ առհասարակ նամակներ եւ ծրարներ ուղարկելիս, պէտք է դիմել հետեւեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

Յայտարարութիւնները ընդունվում են բոլոր լեզուներով։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մի յոբելեանի առիթով.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Հայոց ներկայացումները. Վրաց և հայոց երեկոյթները Օդեսայում։ Նամակ Երեւանից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ցրիգրիխ Կրուպպ. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Ատրպատականում։

ՄԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻ ԱՌԻԹՈՎ

Վաղը, դեկտեմբերի 12-ին, նախկին Դորպատի, իսկ այժմեան Իւրիեվի համալսարանը տօնում է իր հիմնարկութեան հարիւրամեայ յոբելեանը։

Այդ տօնը արձագանք կը գտնէ և մեր երկրի մէջ, որի զաւակները մեծապէս օգտվել են այդ համալսարանից։

Մեր առաջին համալսարանական գործողները, որոնք ապագայում հանդիսացան իբրև լուսատու ջահեր հայ կեանքի ասպարէզում, Դորպատի համալսարանիցն էին, որ նրանց համար մտաւոր զարգացման օրրան դարձաւ։

Աբովեան, Նազարեան, Պատկանեաններ, Դոդոխեան և շատ ուրիշներ, որոնք սերմանեցին մեր մէջ մտաւոր կեանքի և բարոյական վերածնութեան սերմեր, պատրաստվեցին գործունէութեան համար Դորպատի համալսարանի պրօֆէսօրական և ուսանողական շրջաններում։ Նրանց ցանած սերմերը ապագայում աճեցին, և արդիւնաւէտ դառնալով երկրի համար՝ հող պատրաստեցին աւելի ընդարձակ և մեծ մտաւոր շարժումների համար։

Ճիշդ է, ներկայումս մեր գրական և հասարակական առաջադիմութեան ասպարէզում գործում են բազմատեսակ տարրեր, մեր գործողների կազմի մէջ մանում են Ռուսաստանի մայրաքաղաքների և միւս տեղերի բարձրագոյն դպրոցների աշակերտողները, արեւմտեան Եւրոպայի կրթարանների սաները և շատ ուրիշ ազդեցութիւնների տակ կազմակերպված գործողներ, բայց մի յիսուն տարի առաջ հայերը շատ քիչ կրթարանների հետ էին ծանօթ և Դորպատը կատարում էր մի առանձին նշանաւոր դեր։ Դորպատին վիճակված էր տալու ռուսահայ գրականութեանը նրա առաջին լուրջ և լայն ծրագրով ղեկավարվող գործողներին։

Մենք միացնում ենք մեր ձայնը շնորհաւորական բազմաթիւ ձայների հետ, որոնք Ռուսաստանի և արտասահմանի զանազան տեղերից ուղղվում են դէպի Դորպատ և յայտնում ենք երախտագիտական մեր զգացմունքը այն բարերար ազդեցութեան համար, որ արել է Դորպատի համալսարանը արեւելեան հայերի մտաւոր և բարոյական կեանքի վրա։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՑ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

—

Երկուշաբթի, դեկտ. 9-ին, հայոց դրամատիկական ընկերութեան խումբը առաջին անգամ հայ բեմի վրա ներկայացրեց Մօրիս Մէտէռլինկի «Մօննա Վաննա» երեք գործողութեամբ դրաման, որ նոյն իսկ Պարիզի թատրոնում խաղացվել է միայն այս տարի մայիսին։ Հայերէն թարգմանութիւնը կատարել է պ. Տ. Յովհաննիսեան։

Թէև Մէտէռլինկ համարվում է դեկադենտական գրող, բայց նրա այս նոր գրուածը շատ հեռու է դեկադենտական բովանդակութիւնից և պարունակում է խոր փիլիսոփայական կողմեր ու հոգեբանական զօրեղ մօմէնտներ, որոնց էութիւնը կարելի է արտայայտել նոյն իսկ մի խօսքով—այնտեղ, ուր չը կայ հաւատ, չը կայ և սէր, կամ երբ հաւատը չքանում է, չքանում է և սէրը։

Անցքը կատարվում է Իտալիայում XV դարի վերջին. երկու հանրապետական թշնամի քաղաքներ, Ֆլօրենցիա և Պիզա, պատերազմում են։ Ֆլօրենցիայի զօրքը, Պրինչիվալլէ վարձկան զօրապետի հրամանատարութեամբ, երեք ամսից ի վեր պաշարել է Պիզա քաղաքը, ուր տիրում է սով և ուր պաշարվածները սպառել են բոլոր հրանիւթերը. թւում է, որ Պիզայի վախճանը հասել է, որովհետև Ֆլօրենցիան մտադիր է օգուտ քաղել առիթից և հիմնայատակ անել իր հակառակորդին։ Պիզայի բերդապահ զօրքի հրամանատարն է Գուիդօ Կօլօննան, իսկ սրա կինն է գեղեցիկ և առաքինի Ջիօվաննան—Մօննա Վաննան։ Պիզայի աւագաժողովը մի քանի անգամ թշնամու բանակն է ուղարկել բարբարոս և վայրենաբարոյ հռչակված Պրինչիվալլէի մօտ պատգամաւորներ՝ անձնատուր լինելու մասին բանակցելու. նոյն նպատակով գնացել է և Գուիդօի հայրը, ծերունի գիտնական Մարկօ Կօլօննան, բայց նրանք չեն վերադառնում, և յայտնվում է, որ թշնամին պահանջում է անպայման անձնատուր լինել, առանց որ և է բանակցութեան։ Եւ ահա յանկարծ վերադառնում է ծերունի Մարկօն. նա բերում է փրկութեան բերկրալի լուրը, բայց այդ լուրը եթէ ազատելու է երեսուն հազար կեանք, սակայն խորտակելու է նրա սեփական որդու կեանքը։ Պրինչիվալլէն, իբրև միակ պայման քաղաքի փրկութեան, առաջարկում է, որ Գուիդօի կինը, Մօննա Վաննան, մերկ, միայն մի վերարկուի մէջ փաթաթված, միայնակ, գնայ նոյն երեկոյեան իր բանակը և գիշերը անցկացնէ իր վրանում մինչև արշալոյսը։ Դրա փոխարէն Պրինչիվալլէն խոստանում է հայթայթել Պիզա քաղաքին ուտելիք, ռազմամթերք՝ և դաւաճանելով Ֆլօրենցիային, փրկել Պիզա քաղաքը։ Գուիդօն կատաղում է լսելով մի այդպիսի անպատիւ և խայտառակ առաջարկութիւն, բայց ծերունի Մարկօն այլ կերպ է մտածում. նա խիստ դժնդակ, խիստ անգութ է գտնում այդպիսի զոհը, բայց հերոսական՝ մի ամբողջ ժողովուրդ փրկելու համար։ Խնդրի վերջնական վճիռը թողնվում է իրան՝ Մօննա Վաննային, որ յայտնում է աւագաժողովին և ամուսնուն, որ կը գնայ թշնամու բանակը, կը զոհէ իր անձը ժողովրդի փրկութեան համար։ Բուռն ոգևորութիւններով ընդունում է ժողովուրդը Մօննայի վճիռը։ Եւ ահա մենք Պրինչիվալլէի բանակումն ենք, նրա վրանում. իր քարտուղար Վէդիօի հետ ունեցած խօսակցութիւնից մենք իմանում ենք, որ նա, Պրինչիվալլէն, որոշել է վրէժ լուծել Ֆլօրենցիայից, որ դաւաճանաբար որոշել է ենթարկել նրան դատի և դատապարտել, որովհետև նա շատ է բարձրացել. որոշելով լուծել վրէժը, նա կամենում է կատարել և իր կեանքի երկար տարիների միակ բաղձանքը—տեսնել մի անգամ Մօննա-Վաննային, որին նա երեխայ ժամանակ սիրել, գգվել և հետը խաղացել է և որը կազմել է նրա կեանքի միակ իդէալը. բայց նրա սէրը մարմնական չէ, այլ վեհ, գաղափարական և այդ պատճառով, երբ Մօննա-Վաննան գալիս է անձնատուր լինելու նրան, նա նրան ձեռք չէ տալիս, բաւականանում է միայն մի եղբայրական համբոյր դրոշմելով նրա ճակատին և արտայայտելով իր մանկութեան սէրը։ Վաննան, իմանալով որ նրան վտանգ է սպառնում դաւաճանութեան համար, որովհետև նա նոյն երեկոյ պիզացիներին ուղարկել էր ուտելիք, պաշար և քաղաքը ստացել էր պաշտպանվելու նոր միջոցներ, առաջարկում է նրան փախչել իր հետ Պիզա, իր ամուսնու մօտ։ Մօննան վստահ է, որ ամուսինը կը հաւատայ իրան, երբ կը պատմէ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆՈՒՄ

(Ուղևորի թռուցիկ տպաւորութիւններ)

Մակու

Մակուն Պարսկաստանի բազմաթիւ խանութիւններից մէկն է, որին աջողվել է մինչև այսօր իր կիսանկախութիւնը պահպանել։ Մակուի խաները Թէհրանի կառավարութեանը տարեկան մի որոշ գումար վճարում են և շարունակում են ժառանգաբար կառավարել պարսից պետութեան այդ անկիւնը իբրև անկախ իշխաններ։

Տասներորդ դարում շատ քիչ երկրներ կը գտնվեն, որոնք Մակուի այժմեան պայմաններում լինեն,—այսինքն բոլորովին անջատված լինեն քաղաքակիրթ երկրներից, չունենան հաղորդակցութեան ոչ մի միջոց, զուրկ լինեն հեռագրից, պօստից, կանօնաւոր ճանապարհներից, անտեղեակ արտաքին աշխարհի անցած դարձածից։ Այժմեան Մակուն բաւական մի ընդարձակ երկիր է, որ բոլորովին նահապետական շրջանում է դեռ գտնվում. քաղաքակրթութիւն, լուսաւորութիւն,—նրանց նման բաներ դեռ բոլորովին մուտք չեն գործել այս լեռնապատ երկրում. անարատ է Մակուն այնպէս, որպէս նա ստեղծվել է։ Ամբողջ երկիրը բազմաթիւ գիւղերով բաժանված է մի դիւժինից աւելի խաների մէջ, որոնք հանգիստ նստած վայելում են երկրի արդիւնքը, իրանց կողմից առանց որ և է փորձ անելու՝ հոգալ երկրի բարեկարգութեան, ժողովրդի կեանքի ու գոյքի ապահովութեան համար։

Վայրենի է Մակուն թէ իր բնութիւնով և թէ բնակիչներով։ Ամբողջ երկիրը ներկայացնում է բարձրաբերձ լեռների ու խոր-խոր անդնդախոր ձորերի մի խառնուրդ, որի մէջ ազմկալով հոսում են զանազան ուղղութեամբ լեռնային վտակները։ Այդ անմատչելի լեռների և ժայռերի շնորհիւն է, որ Մակուն անառիկ է, որ նայելով աշխող խաների բնաւորութեանը նա կամ բոլորովին անկախ կամ կիսանկախ է լինում, որ ի դերև է հանում պարսից կառավարութեան մտադրութիւնը, երբ նա փորձում է Մակուն էլ ենթարկելու պարսկական միւս գաւառների պայմաններին։ Իւրաքանչիւր լեռան կրծքին կամ որ և է խոր ձորի միջին մի գիւղ է երևում. վտանգի ժամանակ ամեն մի գիւղ ունի իր բնական ամրութիւնը և կարող է երկար ժամանակ ապահով պաշտպանվել։ Մի երկրում, ուր չը կայ ընդհանուրի ապահովութիւն, ուր միմիայն ֆիզիկական ոյժն է թագաւորում, ուր ապրում է նա՝ ով ուժեղ է, բնական է, որ ժողովուրդը ինքը իր ինքնապաշտպանութեան մասին մըտածէ. երկրի դիրքը նպաստում է այդ բանին և մակուցի թէ՛ թուրքը և թէ՛ քուրդը միմեանցից աւելի կատաղի, աւելի աւազակաբարոյ են։ Իւրաքանչիւր մակուցի գիտէ, որ «եթէ սպանեցիր՝ կերթայ, սպանվեցիր՝ կերթայ», ու նա աշխատում է այդ գոյութեան կռւի մէջ առաջինը ընտրել։

Մակվում դուք չէք պատահի մի ճանապարհորդի, որը հրացանը ուսին չունենայ, այդ ճանապարհորդը լինի իշապան, ուղտապան կամ որ և է սովորական ճանապարհորդ։ Գիւղերում յաճախ մարդկանցից շատերը զինված են շրջում. ուրիշ կերպ էլ չէ կարելի. նա պիտի իւրաքանչիւր րօպէին պատրաստ լինի գալիք վտանգից պաշտպանվելու, իսկ այդպիսի վըտանգներ այնքան սովորական են, որ շատ հեշտութեամբ և յաճախ են պատահում։ Գիւղերը միմեանց հետ թշնամի են. մակուցին, բացի իր ունեցածը քրդից պաշտպանելուց, պիտի զգոյշ լինի և իր հարևան գիւղացիներից, որոնց թշնամութիւնը առաջանում է ընդհանրապէս շատ հասարակ պատճառներից։

Մեր ճանապարհորդութեան ժամանակ ականատես եղանք մի աւարի։ Կզըլ-Դարա անունով մի գիւղ թշնամացել է իր հարևան գիւղի հետ, որը լեռան աղջիկ փախցնելու ժամանակ իրանցից մէկը սպանվել է. այդ արեան վրէժը առնելու համար կզըլ-դարացիները շարունակ հետևում են իրանց թշնամիներին. իւրաքանչիւր գիւղին պաշպան է կանգնում այս կամ այն գիւղը և երթևեկութիւնները դադարում են այդ մի քանի գիւղերի մէջ։ Առաւօտեան ժամը 10-ին անցնում ենք Կարագաւլին գիւղի (միւս թշնամի գիւղը) միջով. աղմուկ, իրարանցում տիրել է չորս կողմը. ամեն մէկը մի բան ձեռք ձգում է ու վազում գոռալով՝ «տարան, տարան»։ Կզըլ-կալացի 15 կտրիճներ զինված յարձակվում են գիւղի նախիրի վրա, ջոկում 15 եզ և փախցնում։ Կարագաւլցիք հասնում են և երկու կողմից էլ սկսվում է հրացանաձգութիւն գլխաւոր ճանապարհի վրա. կռւողների կողքով անցնում էին ճանապարհորդները սառնասիրտ կերպով, կարծես դա մի շատ սովորական բան լինէր։

Մակուի բնակիչների մեծամասնութիւնը կազմում են թուրքերը, որոնք բոլորն էլ գիւղերումն են ապրում. քաղաքներ չը կան Մակվում, միայն Մակուն է, որին կարելի է դարձեալ գիւղ համարել։ Մակվում կայ մօտ 350 գիւղ, որոնք բաժանված են խաների մէջ։ Գիւղատէրերը Պարսկաստանի միւս մասերում այնքան մեծ վնաս չեն հասցնում ժողովրդին, որքան Մակվում։ Իբրև կիսավայրենի ժողովուրդ, այստեղի գիւղատէրերի մէջ շարունակ լինում են ներքին կռիւներ և մէջտեղը վնասվում է գիւղացին. թշնամի են իրար երկու

նրան, որ ինքն անարատ է մնացել, որ Պրինչիվալլէն չէ տիրացել իրան և ազնուաբար է վարուել. Նա հաւատացած է, որ Գուիդօն, առ երախտագիտութեան, պաշտպանութիւն և ապաստան կը շնորհէ Պրինչիվալլէին։ Սակայն Գուիդօն չէ հաւատում կնոջ ոչ երդումներին, ոչ աղաչանքին. Նա մարդկային բնութեան հակառակ է գտնում Պրինչիվալլէի վարմունքը. Նա չէ կարողանում հաւատալ, որ մի մարդ, դաւաճանելով իր հայրենիքին, կորցնելով իր պատիւը, պաշտօնը, հարստութիւնը, փառքը մի կնոջ համար, մի կնոջ հետ մի գիշեր անցկացնելու համար, ձեռք չի տայ նրան և չի տիրանայ։ Նա կարծում է, որ իր կինը, Մօննա-Վաննան, խորամանկաբար թակարդ է լարել իր թշնամուն և խաբելով բերել է իր մօտ, որպէս զի իրանց ձեռքով լուծեն իրանց անպատուութեան վրէժը։ Նա հրամայում է բանտը ձգել Պրինչիվալլէին՝ այնտեղ տանջելու համար։ Տեսնելով, որ ամուսինը իրան չէ հաւատում, որ իր ասած ճշմարտութեան ոչ նա և ոչ էլ քաղաքացիները չեն հաւատում, բացի ծերունի Մարկօյից, կամենալով փրկել Պրինչիվալլէյին, առ որն այժմ արդէն նա սէր է զգում, Մօննա-Վաննա սկսում է կեղծել և ասել, որ, այո, այդ բարբարոսը տիրացել է իրան, որ ինքը ստում, կեղծում էր և այժմ ինքն իր ձեռքով պէտք է պատժէ նրան, դառնայ նրա բանտապետը և խնդրում է իրան յանձնել նրա բանտի բանալին։ Նրա մէջ ջքանում է սէրը առ Գուիդօն, որի մէջ ջքացել է հաւատը։

Խոր դրամատիզմ, խոր փիլիսոփայական իմաստ, հոգեբանական յուզալից մոմենտներ շատ կան դրամայի մէջ, որ աւելի զօրեղ տպաւորութիւն է թողնում ընթերցանութեան, քան ներկայացման ժամանակ։ Նա բեմական չէ և բաւական մեծ դժուարութիւններ է ներկայացնում դերակատարների համար իր երկար մենախօսութիւններով, մեծ պարբերութիւններով։ Եւ ճիշդն ասած, մենք գնացինք թատրօն այն կանխակալ կարծիքով, թէ դժուար տիկին Մայսուրեան, որ պէտք է կատարէր հերոսուհի Մօննա-Վաննայի դերը, կարողանայ արտայայտել այն խոր դրամատիզմը և հոգեբանական յուզալից մոմենտները, որ միայն շատ փորձառու դերասանուհիներ կարողանում են ցոյց տալ։ Սակայն ուրախ ենք յայտնելու, որ, հակառակ մեր ակնկալութեան, տիկին Մայսուրեան շատ գեղեցիկ և նոյն իսկ հիանալի կերպով խաղաց իր դերը, մանաւանդ վերջին, ամենադժուար գործողութեան մէջ. Նրա խաղը մտածված, զգացված և խորապէս դրամատիկական ու հոգեբանական էր։ Մեր անկեղծ շնորհաւորութիւնները տիկնոջ, որ ցոյց տուեց, թէ Մօննա-Վաննայի պէս դժուար դերը իր ամպլուայի մէջ ամենաաջողվածն է լինելու։

Պետրոսեան, որ խաղում էր Գուիդօի դերը, և Աբէլեան, որ խաղում էր Պրինչիվալլէի դերը, նոյնպէս մեծ աջողութեամբ տարան իրանց խաղերը, և շնորհիւ այդ երեք գլխաւոր դերերի՝ ներկայացումը ամբողջութեան մէջ գեղարուեստական մեծ հաճոյք պատճառեց հանդիսականներին, մանաւանդ որ առաջին անգամ հասարակութիւնը լսում էր այժմեան հայոց բեմից կոկիկ, սահուն գրականական հայոց լեզուն։ Մենք թոյլ կը տանք մեզ սակայն մի քանի թեթև նկատողութիւններ անել թարգմանութեան մասին։ Մենք անաջող ենք համարում լէյտընանտ բառի տեղ՝ փոխանակ բառի գործածութիւնը. աւելի լաւ էր ասել փոխանորդ կամ տեղակալ. հրացանի «ճայթիւն» սխալ է, պէտք է ասել «պայթիւն», իսկ «անձնատրութեան» տեղ՝ գործածել «անձնատուր լինել» խօսքը։

Հ. Ա.

ՎՐԱՑ ԵՒ ՀԱՅՈՑ ԵՐԵԿՈՅԹՆԵՐԸ ՕԴԵՍԱՅՈՒՄ

(Նամակ Օդեսայից)

Անցած նոյեմբերի 21-ին վրաց ուսանողութիւնը տեղիս ազնուականների ժողովարանի դահլիճում տուեց իր երեկոյթը յօգուտ վրացի չքաւոր ուսանողների։ Դահլիճի նախագաւիթը իր չքեղ բուսականութեամբ, զարդարանքներով ու ազգային գեղեցիկ տարազով հիւրասիրող վրացիներով գրաւիչ տեսարան էր ներկայացնում։ Նախագաւթի չէմքի ճակատը խոշոր ու գեղեցիկ տառերով զարդարում էր «Մօբձանդէն»։

Ժամը 9-ին բարձրացաւ վրացի ուսանողներից կազմված խումբը և հնչեցրեց ազգային «Մրավալ Ժամիէր», որը մեծ հաճոյք պատճառեց կովկասեան եղանակների սիրահար Օդեսայի հասարակութեանը։ Շատ աջող էին և «Սրա դէլի» և «Զէմօ թավօ» երգերը։ «Թամարիս դրօշա» և «Պացխի» վրաց ժողովրդական երգերը խումբը ստիպված եղաւ հասարակութեան բուռն պահանջմամբ կրկնել։ Կօնցերտի երկրորդ բաժանմունքն էլ շատ հարուստ էր ազգային երգերով և պարերով, իսկ վերջին «Իավ-Նանա Սրայի» և «Գօգօնա» պարերգերը միանգամայն էնտուզիազմի հասցրին հասարակութեանը, որը պահանջում էր այդ կտորների անվերջ կրկնողութիւնները։ Իսկ կօնցերտի ոչ-ազգային մասը այնքան էլ աջող չէր։ Այդ մասում աչքի ընկաւ պրօֆէսօր Կարբուլկա իր հրաշալի խաղով ջութակի վրա և տաղանդաւոր պատմող Ջակուչնեակ, որ իր սքանչելի պատմուածքներով մեծ բաւականութիւն պատճառեց հասարակութեանը և ստիպված եղաւ մի պատմուածքի փոխարէն չորսը կարդալ։

Երեկոյթ կազմակերպողները, լաւ հասկանալով ինչ կը նշանակէ «վրաց երեկոյթ», դրել էին ազգային երգեր ու պարերգեր։ Այդպիսով, ամբողջ ուշադրութիւնը ազգային մասի վրա դարձնելով, նրանք հասան իրանց նպատակին, նրանց աշխատանքը պսակվեց փառաւոր աջողութեամբ թէ բարոյապէս և թէ նիւթապէս *). ահագին դահլիճում շարժվելու տեղ չը կար և շատերը ստիպված էին ձեռնունայն վերադառնալու։ Երեկոյթի միայն կօնցերտային բաժինը լսելու եկած հասարակութիւնը **) գոհ սրտով հեռացաւ։ Ժամը 12-ին սկսվեցին եւրօպական պարերը։

Այժմ գանք հայկական երեկոյթին, որ տեղի ունեցաւ նոյն դահլիճում երէկ, դեկտեմբերի 2-ին, որ «աւանդական» օր է հայերի համար, որովհետև մինչև այդ օրն է կայանում հայկական երեկոյթը։ Նախագաւթի և սրահի զարդարանքները նոյնն էին, ինչ որ վրաց երեկոյթի ժամանակ։ Սակայն դահլիճից դէպի աջ տանող սենեակները այս անգամ զարդարված էին աւելի չքեղ և ճաշակով։ Առաջին սենեակը, զարդարված խառն պարսկա-եւրօպական ճաշակով՝ իր էլէկտրական գոյնզգոյն լապտերներով սքանչելի տպաւորութիւն էր թողնում։ Անկիւնում գորգերից շինված վրանում ի ցոյց էին դրված այլ և այլ կովկասեան զէնքեր և տարազներ ու պարսկական երաժշտական գործիքներ—քեմէնչայ, թառ, դահիրա և այլն։ Դէպի գլխաւոր սրահը տանող մուտքերից մէկի մօտ կառուցված էր կովկասեան ճաշակով կահաւորված մի քիօսկ, որ խայտաբղէտ ծաղիկների մի փնջի էր նմանվում. այդտեղ գեղեցիկ սեռի երկու ներկայացուցիչներ վաճառում էին կովկասեան կեանքից ու տեսարաններից զանազան բաց նամակներ։ Միւս անկիւնում բուֆէտն էր, որը նոյնպէս ճաշակով էր զարդարված։ Այդ սենեակից բացվում էր մուտք դէպի երկրորդը, որը էլէկտրական կանաչագոյն ու աղօտ լոյսի տակ մի պանօրամա է և իր դեկօրացիաներով ներկայացնում է ձեզ Արարատեան նահանգը։ Կենտրոնի դեկօրացիան պատկերացնում է սպիտակափառ Արարատը, Վաղարշապատը Էջմիածնի վանքով, մի գիւղ Վաղարշապատի գաւառից և այլն։ Ձախ կողմի դեկօրացիան ներկայացնում է Արագածը և երկրագործ հայերի դաշտային աշխատանքների մի պատկեր։ Վերոյիշեալ երկու դեկօրացիաները անաջող էին և ճշգութեան ու բնականութեան սիրահարների վրա դժբաղդաբար ոչ մի տպաւորութիւն չը գործեցին։ Ընդհակառակը շատ աջող էր ձախ կողմի դեկօրացիան, որ պատկերացնում էր Արաքսի հովիտը։

Կօնցէրտը, ըստ «աւանդական» սովորութեան, շատ ուշ սկսվեց։ Ժամը 10-ին բեմ բարձրացաւ պ. Ջաւադսկու խումբը (ոչ-հայերից) իր «Մեր հայրենիքով», որի եղանակի հետ միայն, այն էլ մասամբ, կարելի էր հաշտվել։ Բայց ազգային երգերով հին հին յիշատակներ վերակենդանացնել ցանկացողները ինչքան աշխատում էին ուշադրութեան չառնել դէֆէկտները, սակայն ականջները չարունակ բողոքում էին։ Անընդհատ կրկնվում էր միայն առաջին տունը։ Իսկ «Անի քաղաքը» թէ խօսքերով և թէ մօտիվով բոլորովին չէր համապատասխանում իսկութեան։ Առաջին գործողութիւնը սաստիկ աղքատ էր ծրագրված, բայց խմբի պատճառած ձանձրոյթը այնքան էլ զգալի չէր, որովհետև գործողութիւնը տևեց ընդամենը կէս ժամ, որին հետևեց բաւական երկարատև միջոց։ $11^1/_2$-ին սկսվեց երկրորդ գործողութիւնը, որը տևեց ոչ աւել և ոչ պակաս քան $2^1/_2$ ժամ... և քնածները արթուններին էին թողել այդ անվերջ գործողութեան վերջանալու աւետիսը յայտնել... Այդ գործողութեան մի քանի կտորների տպաւորութիւնը վերջը դարձեալ փչացրեց խումբը իր ձանձրալի չարականներով։ Այսպէս ուրեմն, ազգային բաժինը ծրագրված էր աղքատ և աչքի էր ընկնում կազմակերպողների անփութութիւնը դէպի այդ բաժինը։ Բացառութիւն էր մանդօլինիստների և գիթարիստների նուագած «Արիք հայկազունք» և «Մեր հայրենիքը», որոնք աննման էին թէ գեղեցիկ խաղով և թէ ազգային ինքնուրոյն մելօդիաների ճիշդ ու բնական արտայայտութեամբ, որ և մեծ հաճոյք պատճառեց հասարակութեան, որ և կրկնել տուեց այդ կտորները։ Անաջող էր կօնցէրտի և ոչ-հայկական բաժինը։ Հայերի համար ամեն ինչ «աւանդական» էր. նոյն անձնաւորութիւններն էին բեմ բարձրանում, որոնք և ամեն տարի։ Այդ բաժնում էլ բացառութիւն էր կազմում պրօֆէսօրներ Կարբուլկայի և Ալօիզի ու երկու այլ ջութակահարների հիանալի կվարտէտը։

Կօնցէրտից յետոյ տեղի ունեցան ասիական պարեր, որոնք և բաց արին հասարակութեան կիտված յօնքերը։ Շատ շնորհքով «լեզգինկա» պարեց տ. Ալլահվերդեան և արժանացաւ բուռն ծափահարութիւնների։ Ժամը 2-ից անց սկսվեցին եւրօպական պարերը։

Նիւթական կողմից երեկոյթը աջող էր, որ ուրախալի է ի հարկէ, իսկ միւս կողմերից անաջող, որ ցաւալի է, որովհետև հայկական երեկոյթը տարվայ մէջ միակ առիթն է սթափեցնելու տեղական հայերին, որոնց չէ հետաքրքրում հայկական կեանքի ոչ մի արտայայտութիւն—ոչ գրականութիւն, ոչ երաժշտութիւն և ոչ մի բան։ Մենք մեր ուսանողներին խորհուրդ կը տայինք հետևել Մօսկվայի ուսանողութեան օրինակին։

Վերջացնելով չեմ ուզում եմ մի ուրախալի երևոյթի վրա. երկու երեկոյթներում էլ աչքի էր զարնում երկու հարեւան ազգերի երիտասարդութեան մտերմութիւնը։ Ապագայում մենք խորհուրդ կը տայինք երկու երեկոյթները միացնել։ Աչքի առաջ ունենալով փորձերը, կրկնում ենք. միացած ույժերով տուած երեկոյթը թէ բարոյապէս և թէ նիւթականապէս աւելի մեծ արդիւնք կը տայ, քան զատ-զատ։ Այդպիսի փոքրիկ գործերը հիմք կը կազմեն ապագայում աւելի սերտ միանալու երկու հարեան ազգերին։

Ար. Թով.

*) Վրացիք ծախսել են 1500 րուբլի. արդիւնք եղել է 2500 րուբլի, որից զուտ արդիւնք մնացել է 1000 րուբլի։

**) Բացի ուսանողներից այստեղ ուրիշ վրացիներ չը կան. ուսանողների թիւը մօտ 35 է։

ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՒԱՆԻՑ

Դեկտեմբերի 5-ին

Երկար սպասելուց յետոյ, վերջապէս այսօր հանդիսաւոր կերպով Ալէքսանդրօպօլ-Երեւանեան երկաթուղու նոր գիծը անցաւ կառավարութեան ձեռքը եւ հէնց այսօրվանից էլ սկըսվեց ամենօրեայ կանօնաւոր երթեւեկութիւնը Երեւանի եւ Ալէքսանդրօպօլի մէջ։

Երկաթուղու այս մի տարվայ ժամանակաւոր երթեւեկութիւնը այնքան դանդաղեցրել էր մեր յարաբերութիւնները Ռուսաստանի հետ, որ յաճախ նախկին պօստային ամենօրեայ երթեւեկութեանը երանութիւն էինք տալիս, իսկ ապրանքների տեղափոխութեան հարցը միանգամայն խայտառակ կերպարանք էր ստացել։ Այսպէս, օրինակ, մինչդեռ առաջ Աղստաֆայի եւ Երեւանի մէջ ապրանքների տեղափոխութիւնը դանդաղաշարժ ֆուրգօններով կատարվում էր ամենաշատը 6—7 օրում, Ալէքսանդրօպօլից երկաթուղով ուղարկված ապրանքը շատ անգամ 15—20 օրում հազիւ

գիւղատէր խաներ, թշնամի կը լինեն միմեանց և դրանց գիւղացիները, որոնք կը սկսեն հետամուտ լինել միմեանց վնասելու։ Այսպիսի կռիւների ժամանակ միշտ տուժողը թոյլ գիւղատէրի գիւղացին է, որ ոչ մի կերպ չէ կարող իր վնասը յետ ստանալ, բարձրագոյն իշխանութիւնը կը պաշտպանէ այն գիւղատէրին, հետևապէս և նրա գիւղացուն, որն ուժեղ է, և որից կարող է շատ կաշառք ստանալ։ Ի հարկէ Մակուի խաները շատ հեշտութեամբ կարող են արմատախիլ անել այսպիսի սովորութիւններ, բայց չեն անում, որովհետև իրանք մեծ օգուտ են ստանում դրանից, նոյն իսկ շատ անգամ իրանք են կուացնում միմեանց հետ այս կամ այն խանին, կամ որ և է քուրդ ցեղապետին, որպէս զի մէջտեղը իրանք օգտվեն։ Երկրի մէջ աւազակութիւններ են լինում, իշխանութիւնը գիտէ այդ ամենը, բայց խիստ միջոցներ ձեռք չէ առնում, որովհետև աւարի մեծ մասը իրան է հասնում։

Մակուի բնակիչները շատ են տարբերվում Պարսկաստանի միւս մասերի բնակիչներից թէ իրանց բնաւորութեամբ և թէ պարապմունքներով։ Սրանք բոլորն էլ նահապետական ժողովուրդ են, պարապում են գլխաւորապէս խաշնարածութեամբ և երկրագործութեամբ. վաճառականութիւն, արհեստներ զարգացած չեն և նախնական վիճակի մէջ են գտնվում, եղածներն էլ հայերի ձեռքին են գտնվում։ Ուրիշ տեղերում թուրքերի մէջ տարածված է ալկոհօլի և օպիումի (թիրիաք) գործածութիւնը, որ ահագին վնասներ է հասցնում ազգաբնակութեանը. այդպիսի տեղերի ժողովուրդը մեռած, թմրած, աշխուժից ու կեանքից զուրկ է։ Պարսկաստանում ամեն տեղ այս յատկութիւնները խակոյն աչքի են զարնում, բայց Մակուի թուրքերը դրանց հակապատկերն են ներկայացնում։ Մակուցին կատարեալ բնութեան զաւակ է մնացել. Նա վարում է շատ պարզ կեանք, որին անծանօթ են դեռ օպիումն ու ալկոհօլը, ղեղխութիւնն ու անառակութիւնը. մակուցի թուրքը ոչնչով չէ զանազանվում իր հարեան քրդից. Նա էլ նոյնքան աւազակաբարոյ, նոյնքան քաջ, զէնք սիրող է, որչափ քուրդը։ Մակուցին մնացել է անաղարտ, թարմ և վայրենի։ Դպրոցներ կամ հասարակութեան զարգացմանը նպաստող հիմնարկութիւններ չը կան Մակվում. գոնէ Պարսկաստանի միւս մասերում թուրքերն ունեն մէդրէսաներ, որտեղ մօլլան գրել կարդալ է սովորեցնում մանուկներին. այդ տեղերում պատահում են երբեմն երիտասարդներ, որոնք գաղափար ունեն կրթութեան մասին, զգում են իրանց հայրենիքի աննախանձելի դրութիւնը՝ համեմատելով ուրիշ երկրների հետ, դժգոհ են ներկայ կառավարչական սիստեմից, հոգևորականութիւնից, վերջապէս տիրող բոլոր կարգերից, անհրաժեշտ են համարում եւրօպական կրթութիւնը, մինչդեռ այստեղ, Մակվում, ոչ հասարակ մէդրէսաներ կան և ոչ էլ այդպիսի բաների մասին գաղափար ունեն։ Մակուցին կարծում է, որ ապրել, կառավարվել այդպէս կը լինի, ուրիշ կերպ նա չէ կարող երևակայել, որովհետև այլ կեանքի մասին նա գաղափար չունի և չարունակ այդպիսի կեանք է տեսել ու այդպէս էլ սովորել։

Այստեղի ազնուականներն էլ իրանց կեանքի մէջ փոփոխութիւն չեն մտցնում, չը նայելով որ դրա համար ունեն միջոց և յարմարութիւն. դրանցից շատերը ծանօթ են եւրօպական կեանքին, գնացել են Ռուսաստան, ուրիշ երկրներ, տեսել են շատ քաղաքներ, բայց էլի շարունակում են ապրել իրանց նախահայրերի կեանքով։ Ներկայ Սարդարը (Մակուի գլխաւոր խանը) մի քանի անգամ Եւրօպա է գնացել, այցելել է Գերմանիա, Ֆրանսիա, Աւստրիա, տեսել և ծանօթացել է այդ երկրների կեանքին. Նրա կինը Երևանի օրիորդաց պրօգիմնազիան է աւարտել, բայց և այնպէս ոչինչ ձգտում որ և է փոփոխութիւն մտցնելու իրանց ընտանեկան կեանքի մէջ. Նրանք դարձեալ նոյն թուրքերն են, ինչ որ են իրանց շրջապատողները. դարձեալ նրանց երեխաների դաստիարակը մի թուրք կամ քուրդ ծառայ է, որ գինավարժութիւն և ձի նստել է սովորեցնում։ Երեխան իր ժամանակի մեծ մասը ծառաների սենեակում է անցկացնում, ականատես է լինում նրանց արարքներին և լսում նրանց լըպիրշ խօսակցութիւնները, յաճախ տաքսիկ ու կեղտոտ է տուն գալիս։ Մի անգամ պատահմամբ տեսայ մի խումբ երեխաներ, որոնց մէջ ինձ ցոյց տուին Սարդարի 5—6 տարեկան երեխային, որ ոչնչով չէր տարբերվում իրան շրջապատող երեխաներից,—չապիկի օձիքը և թևերը դուրս ընկած, կեղտոտ, կրունկները ծալած պարսկական սօլերը հագին, որոնք խանգարում էին նրա ազատ վազելուն։

Սարդարը Պարսկաստանի ամենաառաջին հարուստը կարող է համարվել, գաղափար ունի եւրօպական կրթութեան մասին, խոստովանում է նրա առաւելութիւնները, և բացի այն, որ ժողովրդի մասին հոգ չէ տանում, իր ընտանիքի համար էլ նա ոչինչ չէ անում։ Զը գիտեմ, ով էր ասում, որպէս թէ տեսել է Եւրօպայում կրթված թուրքեր, որոնք ապրելիս են եղել երկար տարիներ Եւրօպայում այնպէս, ինչպէս իրանց շրջապատողները, բայց վերադարձել են հայրենիք թէ չէ, ամեն բան ծալել մէկ կողմ են դրել ու հաւասարվել իրանց հայրենակիցներին. չէ էլ կարելի այսպիսիների համար ասել, որ վախենում են շրջապատողներից, որովհետև այդպէս են վարվել և այնպիսիները, որոնք շատ բարձր դիրք և իշխանութիւն են ունեցել։

(Կը շարունակվի)

հասնում էր Երեւան. հասկանալի է, կարծեմ, թէ երեւանցիները որպիսի անհամբերութեամբ պիտի սպասէին երկաթուղու կանոնաւոր երթեւեկութեան։

Ազատվեցինք չարչարանքներից, ժամանակի վատնումից և մեծամեծ ծախսերից ու կորուստներից։ Այսուհետեւ շոգին իր կանոնաւոր ընթացքով, իր վիթխարի ույժով եւ արագ թռիչքով մեզ գրկած կը սլանայ դէպի լուսաւոր աշխարհը, դէպի մտքի և արուեստի ստեղծագործութիւնը, դէպի քաղաքակրթութիւնն ու կուլտուրան. մենք անմիջապէս կը չփվենք մեզանից թէ մտաւորապէս և թէ նիւթապէս բարձր կանգնած ժողովուրդների հետ, մենք ոտ կը դնենք այն շաւղի վրա, որը մեզ տանում է դէպի արդիւնաբերութիւնների և արհեստների կատարելագործութիւնը, դէպի բացարձակ մրցութիւնը։ Սակայն հարց է, մենք արդեօք պատրաստված ենք այն չափով, որ կարողանանք այդ մրցութեան մէջ գլուխ թափել, ահա այն խնդիրը, որը այսօրվանից դըրվում է մեր առաջ։

Մի երկրի բաւարար վիճակը, նրա ազգաբնակութեան մտաւոր ու բարոյական կացութիւնը եւ տնտեսական դրութիւնը կախված է այն բանից, թէ այդ երկիրը իր արդիւնաբերութիւններով որքան է առաջ գնացել և որ չափով ծաղկել է նրա մէջ արտահանութեան գործը։ Երեւանեան նահանգը, չը նայած կլիմայական աջող հանգամանքներին ու հարուստ պտղաբերութեան, շնորհիւ այն հանգամանքի, որ մինչեւ այժմ զուրկ էր կանոնաւոր հաղորդակցութեան միջոցներից, միանգամայն յետ է մնացել, որի շնորհիւ էլ մեր ժողովուրդը, ինչպէս տնտեսապէս, այնպէս էլ մտաւորապէս շատ յետ է մնացել։ Այժմ արտահանութեան համար դիւրութիւն ստեղծվելով՝ առաջ կը գայ արդիւնքների և արհեստների կատարելագործութիւնների խնդիրը։ Կարիք կը լինի մշակել եւ ազնուացնել մեր նահանգի բերքերի տեսակները, գործածութեան մէջ մտցնել այնպիսի բերքեր, որոնք մեր նահանգում չեն մըշակվում, անցկացնել ջրանցքներ այն տեղերում, որոնք ջրի բացակայութեան պատճառով մնում են անմշակ, շահագործել մեր կողմերում թաղնված հանքերը եւ այլն, և ապա այս բոլորը արտահանել վաճառաշահ տեղեր։ Իսկ այս բոլորի համար անհրաժեշտ են ձեռնհաս ույժեր եւ կապիտալ։ Մենք մեր անհատական չաղ անցած ույժերով ու չնչին դրամագլուխներով անձեռնհաս ենք այդ անել և մենք մեր ձեռքով մեր նահանգի շահագործումը առւած կը լինենք օտարներին, եթէ շարունակենք անջատ մնալ, անհատական չնչին ույժերով գործել։

Երկաթուղին ահա մեզ մօտ է բերում հողագնտի որ անկիւն ասէք ոտ դրած՝ նոր ասպարէզ որոնող կապիտալը իր ներկայացուցիչներով, զինված միաժամանակ գիտութեան և տեխնիկայի պաշարով։ Ահա այդ մրցման մէջ գլուխ հանելու համար անհրաժեշտ է, որ մեր ույժերը մօտ գան, փոքրիկ դրամագլուխները միանան, որի համար պիտի լուրջ մտածել, պիտի ջանքեր գործ դնել։

Ա—Դօ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Վաղը, դեկտեմբերի 12-ին, Իւրիեվի (Նախկին Դորպատի) համալսարանը կը տօնէ իր հիմնարկութեան հարիւրամեայ յօբելեանը։ Այս առիթով համալսարանական վարչութիւնը դիմել է պետութեան գիտնական հաստատութիւններին՝ խնդրելով մասնակցել յիշված տօնին, որ նուիրված է Ալէքսանդր I կայսրի ամենափառաւոր գործերից մէկին։ Կովկասից, Ռուսաց Աշխարհագրական ընկերութեան Թիֆլիսի բաժանմունքի կողմից, արդէն ուղարկված է համալսարանի վարչութեան մի շնորհաւորական հեռագիր հետեւեալ բովանդակութեամբ. «Ռուսաց Կայսերական Աշխարհագրական ընկերութեան կովկասեան բաժանմունքի կողմից շնորհաւորում եմ համալսարանի անչափ օգտակար գործունէութեան հարիւրամեայ յօբելեանը և ցանկանում եմ նրան աւելի եւս բարգաւաճումն։ Համալսարանի սաները ցրված են ամբողջ պետութեան մէջ և նրանցից շատերի անունները գրված են պատմութեան էջերում։ Աշխարհագրական ընկերութեան կովկասեան բաժանմունքը պարծենում է նրանով, որ համալսարանի սաներից ոմանք նրան անդամ են եղել և այժմ էլ են։ Գեներալ-ադիւտանտ Ֆրեզէ»։

—

Մեզ խնդրում են հաղորդել, որ Թիֆլիսի Հայուհեաց Բարեգործական ընկերութեան օգտին տրվելիք պարահանդէսը տեղի է ունենալու ոչ կիրակի, դեկտեմբերի 15-ին, ինչպէս սխալմամբ նշանակված է վաճառված տոմսակների վրա, այլ շաբաթ, դեկտեմբերի 14-ին։

—

Ներքին գործերի մինիստրութեան մէջ շուտով կը կազմվի մի մասնաժողով՝ կլուբների և հասարակական ժողովարանների համար նորմալ կանոնագրութիւն կազմելու նպատակով։ Մտադրութիւն կայ այս նոր կանոնագրութեամբ բոլորովին արգելել փողով թուղթ խաղալը կլուբներում։

—

Վլադիկավկազի ճանապարհի Կօբի կայարանից հեռագրում են, որ հաղորդակցութիւնը այդ ճանապարհի վրա, ձիւնի փլուածքների պատճառով, բոլորովին դադարեցրած է։ Միջոցներ են ձեռք առնված ճանապարհ բանալու համար։

—

Աշխատանքի տների հոգաբարձութիւնը միջնորդութիւն է յարուցել կառավարութեան առաջ, որով 10 միլիօն ռուբլի է խնդրում նրանից խոշոր քաղաքներում մի շարք աշխատանքի տներ կառուցանելու համար։

—

Մեզ հաղորդում են, որ դերասան Պետրոսեան հրաւիրված է Բագու մասնակցելու «Վանիւշինի Զաւակների» ներկայացման, որ կայանալու է վաղը, հինգշաբթի։ Խորհուրդ կը տանք բագուցիներին տեսնել Պետրոսեանին Վանիւշինի դերում. կարծում ենք, որ նրանք կը ստանան գեղարուեստական մեծ հաճոյք։

—

Մայրաքաղաքի լրագիրները հաղորդում են, որ ֆինանսների մինիստրութեան մէջ հարց է բարձրացրած թոյլ տալու, որ խմիչքեղէնի մենավաճառութեան խանութներում ծախվեն նաեւ այնպիսի գրքեր, որոնց կարելի է պահել ժողովրդական գրադարաններում։

—

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻՑ մեզ գրում են. «Ֆրանսիական «Journal des économistes»-ի հրատարակիչը նորերս լոյս է ընծայել մի ստուար աշխատութիւն թիւրքական ֆինանսների մասին («Les finances de la Turquie, Paris, in 8^0, p.p. 440), հեղինակութիւն պ. Շարլ Մօրավիչի Charles Morawitz)։ Մենք կաշխատենք այդ գրքի մասին տալ մի առանձին յօդուած»։

—

ՇՈՒՇՈՒԻՑ մեզ գրում են. «Նորակոչ զինւորները, որոնց թիւը այս տարի հազարից անցնում էր, արդէն նոյեմբերի 20-ից ճանապարհվում են իրանց ծառայութեան տեղերը. դրանք Շուշու, Զանգեզուրի, Ջիբրայէլի և Ջիվանշիրի գաւառներից են»։

—

ԱԽԱԼՑԽԱՅԻՑ մեզ գրում են. «Համարեա ամեն շաբաթ մեզանում գողութիւն է լինում։ Սակայն մինչև այսօր համարեա այդ գողերից ոչ ոք չէ բռնված, միայն անցեալ օրը գողերից մէկը, մի տուն մտնելիս, ձերբակալվեց, իսկ միւս ընկերները փախան։ Ցայտնվեց, որ այդ ձերբակալվողը մի օտարական ռուս էր, իսկ ընկերները մինչև այսօր էլ չեն ձերբակալված. հաւանական է, որ նրանք տեղացիներից լինեն։ Ժողովուրդը և մանաւանդ խանութպանները շատ անհանգիստ են այս գողութիւններից»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԻԴՐԻԽ ԿՐՈՒՊՊ

Աշխատանքի նպատակը պիտի լինի ընդհանուր բարօրութիւնը. այն ժամանակ նա օրհնութիւն է բերում և ընդունում է աղօթքի բնաւորութիւն։

Ֆրիդրիխ Կրուպպ

Այս աֆորիզմն է, իբրև նշանաբան, հիմնաքար եղել այն վիթխարի աշխարհահռչակ գործարանների, որոնք ներկայումս թէ կատարելագործութեամբ և թէ ֆանտաստիկական չըրջանառութեամբ ժամանակակից տեխնիկական աշխարհի փառքն ու զարդն են կազմում։ Գործի հիմնադիր Ֆրիդրիխ այժմ չը կայ. բայց նրա կտակած դաւանանքը, շարունակելով ապրել նրա ժառանգների մէջ, տասնեակ հազար մարդկանց փառաբանութիւնն է վայելում։

Նորերումս Էսսենում վախճանված Ֆրիդրիխ Կրուպպ միակ ժառանգն էր այն շոգիի թագաւորութեան, որ ամբողջ երկրագնդի միլիտարիզմին թնդանօթներ է հայթայթում։ Միայն 1901 թւին Էսսէնի գործարաններից արտահանված է 40,000 թնդանօթ։ Թնդանօթային թագաւորի թէ Էսսէնի պողպատաձուլիչ գործարանների և թէ այլ ձեռնարկութիւնների մասին մօտաւորապէս գաղափար կազմելու համար բաւական է մի քանի թուացիկ տեղեկութիւններ բերել, որոնց քաղում ենք «Русск. Вѣд.» լրագրից։ Կրուպպի բոլոր գործերում (Մագդէբուրգ, Էսսէն, Ռօտտերդամ, Կիլ և այլն) 43,000 բանւոր կայ, որոնք կառավարվում են 12 դիրեկտորներով, իսկ ընտանիքներով հանդերձ այդ բանւորական ազգաբնակութեան թիւը աներեւակայելի քանակութեան է հասնում—150 հազար հոգու։ Միայն Էսսէնի գործարանների բանւորական կօլօնիան, որի կառուցման համար Կրուպպ 12 միլիօն է մսխել, զետեղում է իր մէջ 6,000 բնակարաններ, որոնց մէջ ապրում է 25,000 մարդ։ Կօլօնիաներում տիրում են օրինակելի մաքրութիւն, իւրաքանչիւրը ունի հիւանդանոց, ուսումնարան, զբօսավայրեր, չափահասների համար կլուբ, մանկական պարտէզներ, ճաշարաններ ամուրիների համար, գրադարան-ընթերցարան եւ թոշակի կասսա։ Բացի աշխարհահռչակ Էսսէնի գործարաններից՝ Կրուպպ ունի Ռօտտերդամում և Քիլում նաւաշինարաններ, ուր շոգենաւեր են շինվում։ Եւրոպայի քարածուխի և պղնձահանքերի մեծամասնութիւնը նրանն է։ Իւրաքանչիւր տարի սեփական հանքերից ստանալով $1\frac{1}{2}$ միլիօն տօնն քարածուխ (90 միլիօն պուդ)՝ գործարանատէրը ստիպված է դեռ ուրիշներից գնել՝ որովհետև միայն Էսսէնի վիշապները 120 միլիօն պուդ քարածուխ են լափում։ Էսսէնում, ուր բանւորների $\frac{2}{3}$ մասն է աշխատում (27,000), շոգիի թագաւորութիւնը բաղկացած է 5,300 շոգեմեքենաներից (որոնց ույժը 43,500 ձիու ույժի է հաւասար) 370 էլէքտրօմօտորից և 140 շոգեմուրճերից, որոնցից ամենամեծի ույժը 50,000 քիլօգրամմի է հաւասար (50,000 պուդ)։ Թնդանօթային թագաւորի. այս գործարանները լուսաւորվում են 48,000 գազի լապտերներով և 11,000 էլէքտրական լամպաներով։

Կրուպպ գազ աւելի է գործածում, քան թէ նրա հարեւան Էսսէն քաղաքը, որ 130,000 բընակիչ ունի, և համարեա թէ այնքան էլէքտրական լոյս է գործածում, որքան Ֆրանկֆուրտ Մայնի վրա քաղաքը։ Նրա տելեֆօնի գիծը 380 վերստ տարածութիւն ունի 400 ապարատով. իսկ գործարանի արտադրութիւնը արտահանելու համար—120 կիլօմետր երկարութեան երկաթուղի ունի *)։

Իբրև կապիտալիստ, Կրուպպը, ի հարկէ, ունէր իր «եսը», սակայն եթէ ուշադրութիւն դարձնենք այն խնամատարութեան վրա, որ նա տածում էր շարունակ դէպի իր բանւորները, մեզ կը զարմացնէ նրա բացառիկ բնաւորութիւնը։ Մեր գործարանական կեանքի պայմանները մինչև այն աստիճան աննախանձելի են, մեր մեռելային անտարբերութիւնը հարստութեան նպաստող մշակների վերաբերմամբ այնքան ծանր է, որ եւրոպացի գործարանատիրոջ խնտելիգենտ վարմունքը, բնականաբար, ապշութիւն պիտի յարուցանէ։ Հետեւելով իր արժանայիշատակ պապի գրաւոր կտակին, թէ «աշխատանքի նպատակը պէտք է հիմնված լինի ընդհանուրի բարօրութեան վրա», Ֆրիդրիխ-Ալֆրէդ-Կրուպպ ոչ մի միջոց չէր խնայում, որպէս զի նրա բանւորները դժգոհութիւն չարտայայտեն կամ մտատանջութեան չենթարկվեն ապագայի վերաբերութեամբ։

Ապահովագրութեան պարտաւորեցուցիչ օրէնքը պահանջում էր նրանից իւրաքանչիւր տարի բանւորական կասսան մտցնել $1\frac{1}{2}$ միլիօն, բայց նա մտցնում էր 4 միլիօն մարկ (2,000,000 ռուբլի) չը նայած, որ այդ կասսային առանձնապէս Կրուպպ նուիրել էր հիմնական դրամագլուխ 9 միլիօն մարկ (4,500,000 ռուբլի)։ Այսպիսի պայմանների մէջ թնդանօթային թագաւորի բանւորները, հասկանալի է, կարիք չունեն անհանգիստ լինել ոչ ծերութիւնից և ոչ պատահական դժբաղդութիւնների սպառնալիքներից, որովհետև նրանք կատարելապէս ապահովված են նիւթապէս և բարոյապէս։ Բացի այս բոլորից, Կրուպպի կտակի համաձայն, նրա այրին բանւորական կասսային կրկին նուիրել է 3 միլիօն մարկ, իսկ Բերլինի աղքատանոցին մէկ միլիօն։

Անցեալներում Բագուի լրագիրները հաղորդում էին, որ նաւթային մայրաքաղաքը իր կիսամեայ մտաւոր պարապմունքի արտադրութիւնները վերադարձրել էր Պետերբուրգի պետական թղթեր պատրաստող էկսպեդիցիան. ինչ էք կարծում. կէս տարվայ ընթացքում 150 պուդ խաղալու թուղթ է արտահանվել Բագուի կլուբներից։ Եթէ միջին թւով 1 կալօդ թուղթը $\frac{1}{4}$ ֆունտ հաշվենք և իւրաքանչիւր կալօդի արժէքը մէկ ռուբլի, կը տեսնենք, որ մեր հայրենակից Կրուպպները թղթախաղի վրա տարեկան մսխում են 48,000 ռուբլի։

Տիրոսեան

*) Կրուպպի տարեկան աշխատանքը 15 միլիօնի է հասնում—աւելի, քան թէ գերմանական կայսրինը։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Ֆրանսիական շատ լրագիրներ խիստ պարսաւանքի են ենթարկում գերմանական և անգլիական նաւատորմների վարմունքը վէնէցուէլական հարցում։ «Patrie» անուանում է վէնէցուէլական նաւերի ջրասոյզ անելը մի ապօրինի գործ և ցանկութիւն է յայտնում, որ իրանց այդ տեսակ վարմունքի համար Անգլիան և Գերմանիան պատիժ կրեն ամերիկացիներից։ Մամուլի անգլիասէր օրգանները Վէնէցուէլայի դէմ ձեռք առնված խիստ միջոցների պատասխանատուութիւնը գցում են ամբողջովին Գերմանիայի վրա։ «Matin» լրագրի երեկոյեան հըրատարակութիւնը, որ կրում է «Français» անունը, խօսելով յիշված հարցի մասին, ասում է. «Հէնց որ մի գործի մէջ խառնվեն գերմանացիները, իսկոյն կը սկսեն ամենակոպիտ խըստարարութիւններ գործել»։ «Journal des Débats» նկատում է, որ Գերմանիան չինական արշաւանքի ժամանակ եւս ցոյց տուեց, որ մի առանձին հակումն ունի դէպի խստասիրտ և անգութ միջոցները։

—«Daily News» լրագրին հեռագրում են Կապշտադտից, թէ «Սէմպաս» շոգենաւով դէպի Արգենտինա ճանապարհ ընկաւ անհաշտ բօէրների առաջին խումբը։ Արգենտինայի հանրապետութեան կառավարութիւնը պարտականութիւն է յանձն առել բօէրական ամեն մի ընտանիքին տալու 200 ակր հող։

—Գերմանական բանկիրները, ինչպէս հաղորդում են գերմանական լրագիրները, դիմել են Վիլհէլմ II կայսրին՝ խնդրելով ընդունել Վէնէցուէլայի հանրապետութեան նախագահ Կաստրոյի առաջարկութիւնը միջնորդ դատարանի մասին, որովհետեւ հակառակ դէպքում պարտիզանական անվերջ պատերազմը իսպառ կոչնչացնէ գերմանական առեւտուրը։

—Ինչպէս հաղորդում են «Times» լրագրին Նիւ-Եօրկից, Անգլիայի և Գերմանիայի վերջին խիստ գործողութիւնները շատ վատ տպաւորութիւն գործեցին Միացեալ-Նահանգներում։ Ամերիկական մամուլը, որ առաջ լիովին հաւանութիւն էր տալիս յիշված պետութիւնների բռնած դիրքին և իրաւացի էր գտնում նրանց ցանկութիւնը՝ պաշտպանելու իրանց հպատակներին, այժմ սաստիկ վրդովված է վէնէցուէլական նաւերի ջրասոյզ անելու գործով և խիստ յարձակումներ է գործում եւրոպական այդ երկու պետութիւնների դէմ։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

9 դեկտեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Նոցա Կայսերական Մեծութիւններ Թագաւոր Կայսրը և Թագուհի Կայսրուհին Օգոստափառ Երեխաներով դեկտեմբերի 8-ին բարեհաճեցին ճանապարհ ընկնել Կայսերական գնացքով դէպի Պետերբուրգ։

Դեկտեմբերի 7-ին հեծեալ-թնդանօթաձգային բրիգադան տօնում էր իր նախկին հրամանատար Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկօլաեվիչի տօնը՝ Նորին Կայսերական Բարձրութեանը երկրորդ բատարէյայում ցուցակագրելու եօթանասնամեակի և գվարդիական հեծեալ արտիլէրիայի բրիգադային հրամանատար նշանակելու յիսնամեակի առիթով։ Առաւօտեան 10 ժամին Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկօլաեվիչը եկաւ մանէժ, դիմաւորվեց բրիգադայի հրամանատարից և անցաւ զօրքի առջեից։ Մաղթանքից յետոյ բրիգադայի հրամանատար Կուզմին-Կարավաեվ մատուցեց սուրբ պատկերը։ Օգոստափառ յօբելեարը շնորհակալութիւն յայտնեց ողորմած խօսքերով և համբուրեց պատկերը։ Ապա օֆիցէրական ժողովարանում նախաճաշ տրվեց։ Օգոստափառ յօբելեարը առաջարկեց գվարդիական հեծեալ արտիլէրիայի Միահեծան Առաջնորդ Թագաւոր Կայսրի, Թագուհի-Կայսրուհիների և Մեծ Իշխան Թագաժառանգի կենացները և գվարդիական հեծեալ արտիլէրիայի ծաղկման կենացը։

ՆՕՎԻ-ՄԱՐԳԵԼԱՆ։ Անդիժանում և շրջականերում աւերումն սարսափելի է։

ԱՍԽԱԲԱԴ։ Անդիժանում քաղաքային և կայարանական շինութիւնների կատարելապէս քարուքանդ լինելու պատճառով՝ այդ կայարանն եկող ճանապարհորդների համար չը կան բնակարաններ և ուտելեղէններ։ Երկրի գլխաւոր հրամանատարը Անդիժանից ճանապարհ ընկաւ Տաշկէնտ։

ԿՕԿԱՆԴ։ Վնասված անդիժանցիների օգտին այստեղից ուղարկված են երեք տրանսպորտ ուտեստի պաշարներով և տաք հագուստով։ Օգնութիւնը կազմակերպել է Կօկանդի բարեգործական ընկերութիւնը վարչութեան օժանդակութեամբ։

ՎԱՐՇԱՎԱ։ «Варшавскій Дневникъ» հա-

ղորդում է, որ դեկտեմբերի 6-ին Թագաւոր Կայսրին մատուցած շնորհաւորութեանը, երկրի հրամանատարին առացաւ հետեւեալ պատասխանը. «Արտայայտած շնորհակալութիւն եմ յայտնում ձեզ, Վարշավայի շրջանի քաջարի զօրքերին եւ Պրիվիսլեանսկի երկրի քաղաքացիական հիմնարկութիւններին՝ մատուցած շնորհաւորութիւնների եւ զգացմունքների համար։

ՆԻԿՈԼԱՅ»

ԱՍԽԱԲԱԴ։ Երկաթուղու գծասները երկրաշարժից անանցանելի են Անդիժանում. դեռ չեն սկսուած պեղումները կայարանական շինութիւններում։ Ծառայողները տեղաւորուած են վագոններում. հիւանդները և վիրաւորուածները բերուած են Մարգելան։ Անդիժանից դուրս գալը երկաթուղով մինչև դեկտեմբերի 10-ը ձրի է. գնացքները լցուած են փախչող բնակիչներով։ Ցնցումը շարունակվում է։

ՄԱԴՐԻԴ։ Օտար անունով ապրող Էմբերների ընտանիքին հարցափորձի ենթարկեց ֆրանսիական ոստիկանը և բանտն ուղարկեց։ Թագաւորը շնորհաւորեց պրէֆէկտուրային։ Սպանիական ոստիկանութիւնը ծառայութիւն մատուցեց Ֆրանսիային։

ՍՕՖԻԱ։ Մակեդոնացիները պատրաստվում են ցոյցեր անել ի պատիւ կոմս Լամզդորֆի։

Կ. ՊՕԼԻՍ։ Թագաւոր Կայսրի անուանակոչութեան տօնի առիթով, սուլթանը և Թագաւոր Կայսրը և միմեանց հեռագրեր ուղարկեցին։

ՍԵՎԱՍՏՕՊՕԼ։ Նորին Մեծութիւնները և Օգոստափառ Երեխաները ժամանեցին «Շտանդարտ» զբօսանաւով Սեվաստոպոլ և ներկայ էին պատարագին զբօսանաւի վրա։ Նախաճաշից յետոյ Նորին Մեծութիւններն այցելեցին ծովային զօրանոցները։

ԵԱԼՏԱ։ Թագուհի Կայսրուհի Ալէքսանդրա Ֆէոդորովնան դեկտեմբերի 6-ին երեկոյեան այցելեց Ալէքսանդր III-ի սանատորիան և ողորմածաբար խօսում էր հիւանդների հետ։

ԱՍԽԱԲԱԴ։ Ասակ գիւղում, Անդիժանեան գաւառում, գտան 197 դիակներ։

Կ. ՊՕԼԻՍ։ Բ. Դրան ներկայացրած ռուսաց առաջարկութիւնները վերաբերում են միայն ուշացրած դատաստանական գործերին, որոնց շուտափոյթ լուծումը խոստացված է ռուսական դեսպանութեան։

ՊԱՐԻԶ. Ուսանողներին ներման շնորհումը այստեղ մեծ արձագանք գտաւ։ Պարիզի լրագիրները տպեցին Բարձրագոյն հեռագրի բնագիրը։ «Correspondance Politique» ասում է, որ ուսանողներին ներման շնորհումը ցոյց է տալիս այն հայրական քնքոյշ զգացմունքները, որոնցով ներշնչված է դէպի իր ժողովուրդը երիտասարդ Կայսրը, մարդասիրական մեծ գործերի նախաձեռնողը, որոնք արտայայտութիւն գտան Հաագայի կօնֆերէնցիայում և խաղաղ քաղաքականութեան մէջ։ Վերադարձնելով ուսանողներին իրանց ընտանիքներին, Թագաւորը յիշեցրեց հայրերին նրանց պարտաւորութիւնը՝ առաջն առնելու յանցաւոր ագիտատորների ազդեցութեան իրանց երեխաների վրա։

ԿՕՊԵՆՀԱԳԵՆ։ Հիմնված է դանիա-ֆրանսիական շոգենաւային ընկերութիւն՝ ապրանքներ տեղափոխելու համար եւրոպական ջրերը, մանաւանդ ֆրանսիական նաւահանգիստները։

Կ. ՊՕԼԻՍ։ Բ. Դուռը ուղարկեց պատճէն շրջաբերական հեռագրից գլխաւոր տեսչին, վալիներին և եւրոպական նահանգների զինուորական հրամանատարներին, որով խստօրէն արգելվում է ամեն տեսակ բռնութիւն ազգաբնակութեան վրա։

ՊԵՐԱ։ Սալօնիկի, Մօնաստիրի, Կոսովի, Սկուտարիի և Եանինայի ընդհանուր-նահանգապետները խիստ հրամանագրութիւն ստացան հասարակաց ապահովութեան դէմ փորձեր անելու ժամանակ 20 օրվայ ընթացքում դատաստանական պատասխանատուութեան ենթարկել յանցանք գործող անձանց։

ԲՐՈՒՔՍԷԼ։ Բուզվէլտ ոչինչ ցանկութիւն չունի միջնորդ համդիսանալ. գերադասելի կը լինէր հարցը Հաագայի միջնորդ դատարանի լուծմանը յանձնել, բայց եթէ այդ չէ կարելի, այն ժամանակ Բուզվէլտ իրան պատրաստ կը յայտնէ ընդունել միջնորդութիւնը։

ԿԱՐԱԿԱՍ։ Կաստրո համաձայնվեց դաշնակիցների առաջարկութեանը՝ ընդունել Բուզվէլտին միջնորդ դատաւոր։

ՀՌՕՄ։ Մարկօնի հեռագրում է «Ստեֆանիի գործակալութեան», որ նրան կատարելապէս աջողվել է անթել հեռագրի միջոցով հաղորդակցութիւն հաստատել Ատլանտեան ովկիանի մի ափից միւս ափը։

10 դեկտեմբերի

ԱՍԽԱԲԱԴ։ Երկրաշարժը օրէցօր ուժեղանում է։ Աղէտի շրջանը բռնում է 200 քառակուսի վերստ։ Ռուսները հաւաքվեցին կայարանում, ուր նրանց զետեղեցին վագոններում։ Շնորհիւ երկրի կառավարիչ գեներալ Իվանովի և ճանապարհի կառավարչի պաշտօնակատարի անձնական մասնակցութեան՝ շինված են ժամանակաւոր բնակարաններ և կենտրոնացրած են վագոններ, ուր տեղափոխված են կառավարչական հիմնարկութիւնները։ Սարտերը եռանդով փորուածքներ են անում։ Զոհերի թիւը հասնում է 4,000-ի։ Քաղաքի տեղացիների թաղում փլատակների տակից հանված են 800 դիակներ։ Բնակիչներին ձրիաբար կերակուր հայթայթելու համար շինված են խոհանոցներ։ Անդիժան են ուղարկված շատ բանուորներ փորուածքներ անելու համար։ Անդիժանից մեկնել ցանկացողների և նուիրաբերված պաշարեղէնների համար ձրիաբար տրվում են վագոններ։ Նուիրատուութիւններ ստացվում են քիչ։ Գանձարանը, որտեղ գտնվում էր 5 միլիոն ռուբլի, փուլ եկաւ։ Փորուածքներ են կատարվում կազեոնի պալատի կառավարչի հրսկողութեան տակ։ Ջուրը անյայտացել է ջրհորից։ Երկիւղ են կրում, որ հողը բլջուածքներ անէ։

ԼՕՆԴՕՆ։ Շանսիից ստացված տեղեկութիւններին նայելով, Տունֆուսիան պատրաստվում է մեծ արշաւանքի. նա յարաբերութիւնների մէջ է Կանսու նահանգում գտնվող պրինց Տուանի հետ։ Լուրերին նայելով՝ Տունֆուսիան մտադրութիւն ունի ոչնչացնել բոլոր օտարերկրացիներին Լանսի և Կանսու նահանգներում և գրաւել Շանսի նահանգը։ Կանսուի չինական աստիճանաւորները խորհուրդ են տալիս բոլոր օտարերկրացիներին մեկնել այնտեղից։

ԴՐԱՅ։ Վախճանվեց Կրաֆտ-Էբինգ։

ՀՌՕՄ։ Իտալիան վաղը կը յանձնէ Միացեալ-Նահանգներին մի յայտագիր Բուզվէլտի միջնորդութեան մասին վէնէցուէլական հարցում, որ համաձայնեցրած է Գերմանիայի և Անգլիայի պատասխաններին։ Վերջինները յայտագիրը կը յանձնեն նոյնպէս վաղը։

ՊԱՐԻԶ։ Համոտո գնում է իր թեկնածութիւնը սենատի անդամ ընտրվելու համար։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ. «Правительственный Вѣстникъ»-ում տպագրված է, թէ դեկտեմբերի 8-ին Սեվաստոպոլում Թագաւոր Կայսրը զօրահանդէս կատարեց։ Նորակոչ զինուորներին դիմելով՝ Նորին Կայսերական Մեծութիւնը ասաց. «Ծառայեցէք նոյնպէս հաւատարմութեամբ եւ ազնուաբար, ինչպէս ծառայել են Սեւ-ծովեան նաւատորմի մէջ ձեր պապերն ու հայրերը գահին եւ հայրենիքին։ Բարձր պահեցէք մեր դրօշակի պատիւն եւ արժանիքը։ Մնաք բարով, եղբայրներ»։ Ժամի 3½-ին Նորին Մեծութիւնը վերադարձաւ դէպի «Штандартъ» զբօսանաւը։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Որոնում եմ կապալառու

նոր շինված նոմերների համար։ Մանրամասնութիւնները հարցնել Վ-րօնինից։ Պեսկի, № 13, Բագիերովի նոր դեղատան դիմաց։

1—10

Լոյս տեսաւ
ԲԺ. Վ. ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ
«ԲԺՇԿԻ ԶՐՈՅՑՆԵՐԻ» 8-րդ գրքոյկը
ՆՈՐԱԾԻՆ ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
Գինն է 5 կոպ.

Դիմել կենտրոնական և «Գուտտենբէրգ» գրավաճառանոցներին, նոյնպէս եւ հեղինակին (Тифлисъ, Д—ру Арцруни, Сергіевская улица, № 12).

2—10

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ
ԽԵՂՃԵՐԸ
ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
Գինն է 1 ռուբլի
Ծանրապարհածախսով 1 ր. 20 կոպէկ։
Դիմել հեղինակին. Тифлисъ, редакція „Мурчъ" եւ Գուտտենբէրգ գրավաճառանոցը։

4—10

Թիֆլիսի Ժողովարան
Հինգշաբթի, դեկտեմբերի 13-ին, նշանակված է
ԴԻՄԱԿԱՀԱՆԴԷՍ
ընդունված կարգով։

2—3

ԼԻԱԿԱՏԱՐ ԲԱՌԱՐԱՆ ՌՈՒՍԵՐԷՆԻՑ ՀԱՅԵՐԷՆ
(ПОЛНЫЙ РУССКО-АРМЯНСКІЙ СЛОВАРЬ)
Յ. ԴԱՂԲԱՇԵԱՆԻ

Լոյս տեսաւ երրորդ պրակը, գինն է 1 ռուբլի, ճանապարհածախսով 1 ր. 15 կոպէկ։ Բառարանի բաժանորդագինն է 6 ռուբլի։ Մինչև չորրորդ պրակի լոյս տեսնելը 3 ռուբլի. ուղարկողը կը համարվի բաժանորդ և անյապաղ կը ստանայ արդէն լոյս տեսած պրակները։ Չորրորդ պրակի լոյս տեսնելով բաժանորդագրութիւնը կը փակվի։ Դիմել հեղինակին Тифлисъ, Армянская Семинарія, А. С. Дагбашьяну և կամ книжный магазинъ „Гутенбергъ".

2—2

Հրատարակութիւն «Գուտտենբէրգ» գրախանութի
Լոյս տեսաւ
ԼՈՐԴ ԼԻՏՏՕՆԻ
ՊՈՄՊԷՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ
(Պոմպէյը իր դարի քաղաքակրթութեան մանրանկարով)
Պատմական մի մեծ վէպ, բաղկացած 752 երեսից
Անգլիական բնագրից թարգմանեց Յ. ՄԻՐԶԱՅԵԱՆ
Գինն է 1 ր. 50 կ. Կաշեկազմով 1 ր. 80 կ.։ Փառակազմ՝ 2 ր.

Պատրաստ է Սենկեվիչի «ԽԱՉԱԿԻՐՆԵՐ» վէպի թարգմանութիւնը և շուտով կը յանձնվի տպագրութեան։

2—5

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
„ՆԱԴԵԺԴԱ"
Ծովային, գետային եւ ցամաքային ապահովագրութեան, ապրանքների տեղափոխութեան եւ գոյքերը կրակից ապահովագրելու համար։
ՀԻՄՆՎԱԾ Է 1847 ԹՒԻՆ

Հիմնական դրամագլուխը . . . . . 1,650,000 ռուբլի
Պահեստի դրամագլուխը . . . . . . 2,664,808 »

I. ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ.

Աւելի քան 300 գործակալութիւններ եւրոպական Ռուսաստանի, Կովկասի, Միջին-Ասիայի, Սիբիրի եւ հեռաւոր Արեւելքի բոլոր նշանաւոր տեղերում, նոյնպէս եւ ներկայացուցիչներ արտասահմանի գլխաւոր քաղաքներում։

Տեղափոխութիւն ամեն տեսակ բեռների եւ իրերի, որոնց ընդունելութիւնը եւ յանձնումը կատարվում է թէ տանը եւ թէ պահեստներում ու խանութներում։

Յանձնումն բեռների ուղարկվողների կողմից առաջարկված պայմաններով (վերադիր վճարներ ի հաշիւ ուղարկողների, դրամի փոխադրութիւն (переводъ) բեռները յանձնելու տեղը հասցնելու համար եւ այլն)։

Պահպանութիւն բեռների արտօնեալ պայմաններով ստացման տեղերում՝ ապահովագրելով նրանց պահեստներում, որի համար շատ կէտերում կան ընդարձակ պահեստներ, յատկապէս բեռներ պահելու համար։

II. ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Սեփական մարդատար, ապրանքատար եւ ձգող շոգենաւեր, ծովային եւ գետային նաւեր (70 նաւ)։

Բեռնակիր եւ մարդատար նաւերի պարբերական հաղորդակցութիւն Վոլգա գետի բոլոր նաւահանգիստների մէջ, Ռիբինսկից մինչեւ Աստրախան, եւ Կասպից ծովի բոլոր նաւահանգիստների մէջ, Աստրախանից մինչեւ Պարսկաստանի ափերը։

Ամենաընդարձակ պահեստներ Նիժնիում (սեփական նաւամատոյցի վրա), Աստրախանում, Բագւում եւ Կրասնովոդսկում։

Բեռները անընդհատաբար ուղարկելու համար ընկերութեան շոգենաւագնացութիւնը համաձայնութիւն է կապել երկաթուղիների հետ։ Այն ապրանքների տեղափոխութեան համար, որոնք ուղարկվում են Ռուսաստանից Պարսկաստան եւ Պարսկաստանից Ռուսաստան, գոյութիւն ունի առանձին, բացառիկ արտօնութիւններով, համաձայնութիւն Պարսկական ապահովագրական եւ տեղափոխութեան ընկերութեան հետ։

III. ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ։

ա) Ապահովագրութիւն բեռների, որոնք տեղափոխվում են թէ ցամաքային և թէ ջրային ճանապարհներով (ծովերով և գետերով)։

բ) Ապահովագրութիւն կրակից ամեն տեսակ գոյքերի։

գ) Ապահովագրութիւն ամեն տեսակ դժբաղդ դէպքերից ճանապարհին ամեն տեսակ նաւերի, շոգենաւերի, տարանտասների, վագոնների և վագոն-ցիստեռնների։

դ) Ապահովագրութիւն թանգագին իրերի և արժէքաւոր թղթերի, որոնք ուղարկվում են պոստով, ցամաքային և ծովային ճանապարհներով, համաշխարհային պոստային դաշնակցութեան բոլոր կէտերի մէջ։

Ապահովագրութիւններ ընդունվում են ինչպէս վարչութեան, այնպէս էլ ամեն տեղ ընկերութեան բոլոր գործակալութիւնների մէջ։

Բացի տեղափոխութեամբ պարապող գործակալութիւններից, կրակից ապահովագրելու գործերով մասնաւորապէս զբաղվում են էլի մօտ 350 գործակալութիւններ։

Ս. Պետերբուրգի «Նադեժդա» ընկերութեան վարչութիւնը գտնվում է Ս. Պետերբուրգում, Ադմիրալտէյսկի պրօսպէկտի վրա, № 10-րորդ տանը։

Կնտօրներ—ծովային շոգենաւագնացութեան համար՝ Բագւում, գետային շոգենաւագնացութեան համար՝ Նիժնի-Նովգորոդում։

Թիֆլիսի գործակալութիւնը—Դվորցովայա փողոցի վրա, Վրաց ազնուականների տանը։ Տելեֆօն № 108 (Հ. ա. կ.)

27—120

Ֆինանսների նախարարութեան իրաւասութեան տակ գտնվող
ՀԱՇՈՒԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ
ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ

Հեղինակ «Առեւտրական, գործարանական եւ նաւթարդիւնաբերութեան հաշուապահութեան ձեռնարկի», որ ֆինանսների նախարարութեան ուսումնական բաժնի կողմից ընդունված է իբրեւ օժանդակ ձեռնարկ առեւտրական դպրոցներում

ՍՈՎՈՐԵՑՆՈՒՄ ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Է

Երկու սեռի անձանց՝ գործնական ձեւով հաշուապահութիւն 4 ամսում

ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔԻ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐՆ ԵՆ

1) Իտալական կրկնակի հաշուապահութիւն արդիւնագործութեան բոլոր ճիւղերի վերաբերեալ, վաճառականական, բանկային, յանձնարարական, գործարանական, նաեւ նաւթարդիւնաբերական եւ նաւթագործական հաշուապահութիւն։
2) Առեւտրական թուաբանութիւն։
3) Առեւտրական թղթակցութիւն։
4) Մուրհակային եւ առեւտրական օրէնքներ։
5) Վայելչագրութիւն եւ ուղղումն ամենավատ ձեռագրի։

Ընդունելութիւն ամեն օր։ Պարապմունքները սկսվում են 1903 թւի Յունվարի 15-ից պարբերաբար ամեն 4 ամիս, ամենայն օր ճաշից յետոյ՝ 60 ռուբլի վճարով ամբողջ դասընթացքի համար։

Դասընթացքը աւարտողներին տրվում են, ֆինանսների նախարարութեան թոյլատրված ծրագրի համաձայն, ատեստատներ։

Ցանկացողներին խնդրում են դիմել գրաւոր կերպով կամ անձամբ կուրսերի հիմնադրին՝ Թիֆլիսում, Н. В. Абраамяну, Николаевская ул. № 46, ամենայն օր։ Ծրագիրն ուղարկվում է ձրի։

Վերեւում յիշված ձեռնարկը ծախվում է Ռուսաստանի բոլոր գրավաճառանոցներում։ Օտարաքաղաքացիները գիրքը գնելու համար կարող են դիմել հեղինակին, առանց պոստի ծախս վճարելու։ ԳԻՆՆ է 3 ր. 50 կոպէկ։ (Կ. Ե. Հ.)

4—25